

Невельська-Гордєєва Олена Петрівна, кандидат філософських наук,
доцент, доцент кафедри філософії, Національний юридичний
університет імені Ярослава Мудрого, м. Харків, Україна
e-mail: neveelena@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-4183-6379

Нечитайло Валерія Олександрівна, курсант групи 05-20-02
Інституту підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
м. Харків, Україна
e-mail: v.nechitaylo26@gmail.com

МАНІПУЛЯЦІЯ ЯК ЗАСІБ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ ВІЙНІ

Статтю присвячено дослідженню основних моментів використання маніпуляцій масовою свідомістю з метою інформаційно-психологічного впливу в інформаційних війнах. Маніпуляція розглядається як прихований вплив, при якому адресат впливу всупереч власній волі вчиняє дії, потрібні маніпулятору. Одним із завдань інформаційної війни є маніпулювання громадською думкою. Об'єктом інформаційно-психологічного впливу є людська свідомість, тому інформаційно-психологічна зброя є дуже небезпечною, оскільки впливає на функціонування й розвиток суспільства, психіку і поведінку населення.

Ключові слова: маніпуляція, маніпулювання, маніпулятивна техніка, інформаційна війна, інформаційний простір, інформаційно-психологічний вплив.

Постановка проблеми. Маніпуляційні впливи на суспільство відіграють величезну роль у формуванні держави, її розвитку та подальшому існуванні. Вплинути за допомогою слова зовсім не складно, для цього застосовуються різні прийоми, які є примусовим словесним впливом як на індивіда, так і на великі групи людей. Маніпулювання громадською думкою через застосування низки технологій психологічного та інформаційного впливу – розповсюджене явище в мас-медіа. У тому числі – інформаційний вплив здійснюється і для політичних завдань. Політичне маніпулювання громадською думкою – серйозна загроза як головним засадам демократичного суспільства, так і особистій інформаційно-психологічній безпеці громадян.

Маніпуляція розглядається як прихований вплив, за якого адресат впливу всупереч власній волі вчиняє дії, потрібні маніпулятору. Будь-які маніпуляції, таким чином, мають такі властивості: прихований примус і прихований характер справжньої мети. Зовнішня сторона впливу, те, як він сприймається, – це «міф», а поведінка людини за заданим маніпулятором впливом, – це «сценарій». «Сценарна лінія» передбачає найбільш природну, прогнозовану реакцію особистості: коли людині погрожують, то виникає відчуття страху, коли людині говорять компліменти, то їй буде приємно, коли зачіпають самолюбство, то особа захищається.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Маніпулювання є як результатом, так і способом, неправильних міркувань. Водночас у науковій літературі наведено суперечливі погляди на оцінку застосування маніпуляцій. З точки зору А. Шопенгауера [1], немає жорсткого кордону між правильним і неправильним міркуванням, бо головним є перемога правди. Отже, з його точки зору, маніпулювання може бути доцільним. Цю думку підтримують сучасні психологи, бо вважають, що в окремих ситуаціях маніпуляція – не є поганим вчинком. Наприклад, красуня Шехерезада маніпулює грізним повелителем Шахріаром, розповідаючи йому казки, й це не вважається осудливим, бо завдяки цьому вона протягом майже трьох років рятувала від смерті не тільки себе, але й найкрасивіших дівчат своєї країни. У повсякденному житті маніпуляція спроможна виконувати роль засобу м'якого захисту від авторитарних керівників, важкого характеру колег або родичів, недружніх випадів з боку тих, з ким доводиться спілкуватися [2, с. 11].

В. Шейнов акцентує увагу на цілях і намірах маніпулятора – егоїстичні вони чи альтруїстичні. Якщо прихований вплив – егоїстичний, то у виграші залишається ініціатор впливу. Якщо ж адресат впливу опиняється у виграші, а ініціатор програє, то в такому випадку йдеться про альтруїстичний прихований вплив [3, с. 9–10].

Сучасні філософи не підтримують цю думку, бо вважають, що «перемога, отримана отруєною зброєю не принесе вам задоволення, навпаки, згадка про неї буде довго пекти душу соромом» [4, с. 56]. О. М. Лисанюк шукає демаркаційні процедури розгалуження легітимних и нелегітимних доводів в аргументації [5, с. 167]. За її думкою, еристика та пейрастіка (мистецтво ведення бесіди, яке не передбачає маніпулятивних цілей) є легітимними мовними соціальними практиками. До нелегітимних відносяться рабулістика (мистецтво діалогу, що має намір представити співрозмовника в невідгледному для нього світлі, часом принизливо), софістика й «чорна риторика» [6, с. 83]. Таким чином, мовні маніпуляції О. М. Лисанюк вважає неприпустимими аргументативними техніками.

Експерти з маніпулятивних технологій в українському інформаційному медіапросторі наполягають на тому, що складно дати «стисле визначення маніпуляції, в якому було б враховано всі критерії та характеристики соціально-психологічного феномену взаємодії та взаємовпливу членів суспільства» [7, с. 3].

Сутність «маніпуляції» – здійснити непомітний, тобто неусвідомлений, вплив на того, ким бажають управляти. Маніпуляції виділяють політичні, вербальні, психологічні, педагогічні, соціальні, особистісні, «чорний піар» («чорну пропаганду»). Найкраще в науковій літературі досліджено соціальні та психологічні маніпуляції, тому й самі маніпуляції розглядаються як соціально-психологічний феномен. Є. Л. Доценко вважає, що маніпуляція – це вузол, у якому сплетені: перетворення інформації, наявність силової боротьби, протистояння істини та брехні, співвідношення таємного та явного, динаміка переміщення відповідальності, зміни балансу інтересів тощо. Механізми захисту від маніпуляції, за його думкою, слід шукати в психології особистості, бо задіяними є психічна динаміка, процеси прийняття рішень, міжособистісна комунікація [2, с. 8–9]. Є. Л. Доценко формулює низку визначень терміна «маніпуляція»: 1) вид психологічного впливу, майстерне виконання якого призводить до прихованого збудження в іншій людині намірів, які не збігаються з її актуально існуючими бажаннями; 2) вид психологічного впливу, при якому майстерність маніпулятора використовується для прихованого упровадження у психіку адресата цілей, бажань та намірів або настанов, які не збігаються з тими, які є в адресата в даний момент; 3) вид психологічного впливу, що використовується для досягнення одностороннього виграшу шляхом прихованого залучення людини до виконання певних дій.

Г. В. Грачов розглядає термін «маніпуляція» під кутом зору соціальної взаємодії та управління [8]. Маніпуляція через засоби масової комунікації та політичні процеси означає дії, спрямовані на програмування думок, намірів та цілей мас і психічних станів населення. Мета даних підходів – безпосередній контроль над масовою свідомістю та критичним мисленням населення.

Розглядаючи маніпуляцію в широкому ракурсі, Г. Грачов та І. Мельник встановили, що цей термін застосовується в таких значеннях: 1) як позначення специфічного загального підходу до соціальної взаємодії та управління, що передбачає активне використання різноманітних способів прихованого примусу людини для досягнення цілей маніпулятора; 2) як позначення специфічного виду психологічної взаємодії (міжособистісні маніпуляції, маніпуляції суспільною думкою, соціально-політичні маніпуляції тощо); 3) на позначення певних організаційних форм застосування таємного примусу

людини [8]. Таким чином, визначення терміна «маніпуляція» залежить від рівня наукового аналізу та дисциплінарних методів дослідження.

За метою виділяються три види маніпуляцій: прагматична, гедоністична та зустрічна. Перший вид передбачає застосування впливу з конкретно зовнішньою метою – укласти контракт, отримати подарунок або спадщину, взяти в борг, змусити людину відмовитися від своєї думки, тобто отримати будь-яку матеріальну користь. Другий вид забезпечує мету самоствердження маніпулятора, переживання почуття переваги, бо людина, яка маніпулює, отримує задоволення від самого процесу маніпулювання. Емоційна реакція жертви піднімає самооцінку маніпулятора. Третій вид маніпуляцій спрямований на захист від агресії співрозмовника. Іноді це єдиний спосіб зупинити деструктивну поведінку опонента, і в таких випадках маніпуляцію може бути виправдано.

Формулювання цілей. Статтю присвячено дослідженню проблеми застосування маніпуляцій, висвітленню технологій маніпулювання та методів протистояння засобам і технікам маніпулятивного впливу на свідомість. Метою дослідження є розкриття прийомів маніпуляцій як засобу інформаційно-психологічного впливу в інформаційній війні та пошук шляхів подолання деструктивних прийомів маніпулювання свідомістю. У науковій літературі зроблено акценти на психологічному та емоційному факторах маніпуляцій і не висвітлюється логічних помилок міркувань як підґрунтя сугестивного впливу. Заповнити цю прогалину – одне з завдань цієї роботи.

Виклад основного матеріалу. До інструментів такого суспільного явища, як маніпуляції в медіапросторі, належать: переконування; навіювання; наслідування; психологічне зараження; маніпулювання. Найважливішими з них виступають переконування та маніпулювання.

Переконування трактується як вплив на свідомість, використовуючи логічно впорядковані аргументи (докази, факти) й обґрунтовані висновки, за допомогою яких підтверджується, формується або змінюється ставлення реципієнта до когось або чогось, що веде до прийняття ним зваженого рішення, до осмисленої дії. Мета переконування досягається не тільки завдяки самому повідомленню, а й залежить від розумової активності аудиторії.

Навіювання відрізняється від переконування пасивним, некритичним сприйманням інформації. Основою навіювання як впливу на аудиторію виступають віра, довірливість, емоційність. Навіювання не стосується розумової діяльності. Маніпулятори використовують схильність людей до залежності, підпорядкування. Їх завданням стає зниження активності інтелекту реципієнта й інтенсифікація емоцій, можливо, розгубленості, напруженості, пригніченості.

Сутність психологічного зараження полягає в передачі через вербальні й невербальні повідомлення емоційного стану, ставлення (наприклад, паніки, страху), зараженні ними аудиторії. Особливо потужним потенціалом навіювання і зараження володіють кіно і телебачення, оскільки вони емоційно захоплюють аудиторію, навіюють їй певні настрої, заражають почуттями та ідеями. Ефективність навіювання і зараження зростає, коли зачіпаються неусвідомлені реципієнтами бажання, потреби, що чудово усвідомлюють творці реклами. Кіно, телебачення, реклама та інші медіа впливають на аудиторію за допомогою методу наслідування.

За об'єкт наслідування аудиторія бере моделі поведінки, звички, манери спілкування, ідеали, матеріальні й духовні цінності, естетичні смаки тощо. Наслідування – важливий елемент соціалізації людини, набуття нею соціокультурного досвіду. На відміну від переконання, маніпуляція завжди прихована. В її основі лежить цілеспрямована дія на масову аудиторію, щоб скерувати її в потрібне русло, викликати в неї бажані настрої та поведінку. При цьому саму мету замасковано від аудиторії, а повідомлення, за допомогою якого досягається вплив, ретельно планується. Інформація, яку використовують із маніпулятивною метою, розрахована на автоматичне, некритичне сприймання реципієнтом. У маніпулюванні адресат-маніпулятор розглядає реципієнта як мішень і засіб реалізації своїх цілей [9, с. 105–111].

Логічними основами маніпуляцій виступають: підміна основної думки (тези) доказу; підміна спростування тези спростуванням аргументу; розширення або звуження тези; загублення тези; прийняття хибних засновків за істинні; псевдопричинний зв'язок; нав'язаний наслідок; порочне коло в доведенні; некоректна дихотомія; створення видимості доведеності; передбачення підстави; ухилення від доказу тощо [10].

Так, прийом некоректної дихотомії полягає в тому, що замість низки можливих альтернатив пропонуються всього дві, як правило, крайні («або повна вседозволеність – або тоталітарна тиранія»). При створенні видимості доведеності використовуються не за призначенням логічні індикатори: «означати», «отже», «тому що», «доведено», «обгрунтовано»; та індикаторі достовірності: «істинно», «очевидно», «будьте впевнені».

Існують маніпуляції, що ґрунтуються на неправильній побудові складного ходу доказів у цілому:

I. Прийом *petitio principii*: введення висновку, який ще потребує доведення, у прихованому вигляді в доведення як одного з засновків. Наприклад, якщо при доведенні аморальності незареєстрованного проживання чоловіка та жінки людина красномовно наполягає на його деморалізуючому впливі, не піклуючись дати звіт, чому саме громадський шлюб – аморальна дія, то

такі міркування будуть заключати в собі *petitio principii*. Або, наприклад, громадянин звинувачує парафію в тому, що замість допомоги людям священство налагоджує контакти з представниками влади на місцевому рівні. Але для того, щоб допомагати тим, хто має потребу (тобто «проводити соціальну роботу»), необхідно взаємодіяти з державою. Будь-яка спроба церковного приходу робити хоч щось – наприклад, годувати бездомних – негайно зажадає узгодження з місцевою владою. Конструктивна взаємодія з владою необхідна якраз для турботи про пересічних громадян, які знаходяться в лікарнях, у в'язницях або без притулку на вулицях.

Структура категоричного силогізму, що відповідає наведеному міркуванню, має такий вигляд:

1. Церква повинна допомагати стражденним людям.

2. Для допомоги стражденним людям необхідно налагоджувати контакти з міською владою.

Таким чином, деяке налагоджування контактів із міською владою церкви необхідне.

Маніпулятор отриманий у категоричному силогізмі висновок про налагоджування парафією контактів з міською владою вводить у прихованому вигляді в доведення як засновок: священство налагоджує контакти з представниками влади на місцевому рівні, й далі звинувачує священство в тому, що замість допомагати стражденним людям воно встановлює контакти з владою [10, с. 373].

Структура цього категоричного силогізму має такий вигляд:

1. Священство налагоджує контакти з представниками влади на місцевому рівні.

2. Священство не допомагає стражденним людям.

Отже, допомога стражденним людям не пов'язана з налагоджуванням контактів із представниками влади на місцевому рівні.

У цьому полягає сутність прийому *petitio principii*.

II. Прийом *ignoratio elenchi* полягає в тому, що, почавши доводити деяку тезу, поступово в ході доказу переходять до доказу іншого положення, схожого з тезою.

Наприклад, адвокат починає доводити, що його підзахисний не скоїв цього злочину. У процесі доведення адвокат переходить до доказу того, що його підзахисний дуже гарна й високоморальна людина: годує птахів та тварин, виховує двох дітей, відмінників у школі, піклується про старих сусідів. А якщо підзахисний така гарна людина, то він не може скоїти протизаконного вчинку [11].

III. Прийом *non sequitur* – відсутність внутрішнього логічного зв'язку в ході міркування: будь-який безладний хід думок – це окремий випадок цієї

помилки. Безглузді аргументи – незв’язна нісенітниця, яка промовляється з розумним виглядом, для того щоб приголомшити супротивника, чудовий зразок якої наданий у романі «Гаргантюа і Пантагрюель». Ф. Рабле розповідає про тяжбу між двома вельможами, один з яких аргументує свою позицію шляхом набору безглузвих суджень: «Якби неправду можна було б так само легко розрізнити і винести про неї думку так категорично, як легко відмітити в молоці мух, то світ – чотири бики! – не був би такою мірою роз’їдений шурами, як у наш час, і всякий приклав би своє підступним чином обгризене вухо до землі, бо хоча все, що осоружна сторона говорить із приводу форми і вмісту діяння, має оперення правди, зі всім тим, милостиве панство, під горщиком з трояндами таяться хитрощі, шахрайство, каверзи» [12, с. 191]. Відсутність внутрішнього логічного зв’язку в ході міркування, повна нісенітниця – сутність прийому *non sequitur*.

Нині вже не викликає сумнівів, що інформація стала глобальним ресурсом, а масштаб впливу інформаційного суспільства зростає з кожним днем. Існуючі процеси відбуваються за рахунок можливості використання необмеженого простору і часу. Як наслідок, значно підвищується можливість ефективного керування більшістю сфер сучасного життя.

Комплексний характер актуальних загроз національній безпеці в інформаційній сфері потребує визначення інноваційних підходів до формування системи захисту та розвитку інформаційного простору в умовах глобалізації та вільного обігу інформації.

Сучасність – це інформаційна епоха. Інформаційне суспільство розглядається як новий тип суспільства, у якому володіння інформацією виступає рушійною силою перетворень, розвитку, творчості в соціумі. Інформаційна епоха актуалізувала інформаційні війни як особливу форму ведення інформаційного протистояння між різними суб’єктами (державами, неурядовими, економічними та іншими структурами), яка передбачає комплекс дій із нанесення шкоди інформаційній сфері конкуруючої сторони і захисту власної інформаційної сфери для забезпечення власної інформаційної безпеки. Одним із завдань інформаційної війни є маніпулювання громадською думкою і масовою свідомістю [13].

Через актуальність цього питання в Україні був виданий Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року “Про Доктрину інформаційної безпеки України”». Застосування Російською Федерацією технологій гібридної війни проти України перетворило інформаційну сферу на ключову арену протиборства. Саме проти України Російська Федерація використовує найновіші інформаційні технології впливу на свідомість громадян, що спрямовані на розпалювання

національної і релігійної ворожнечі, пропаганду агресивної війни, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом та порушення суверенітету і територіальної цілісності України [14].

Комплексний характер актуальних загроз національній безпеці в інформаційній сфері потребує визначення інноваційних підходів до формування системи захисту та розвитку інформаційного простору в умовах глобалізації та вільного обігу інформації. Принципи, пріоритети та напрями забезпечення кібербезпеки України визначені Стратегією, затвердженою Указом Президента України від 15 березня 2016 р. №96 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 27 січня 2016 року “Про Стратегію кібербезпеки України”» [15].

Інформаційна безпека виступає не тільки невід’ємною складовою кожної зі сфер національної безпеки (воєнної, внутрішньополітичної, економічної, соціальної, гуманітарної, науково-технологічної, екологічної), але й, водночас, є важливою самостійною сферою забезпечення національної безпеки. Система інформаційної безпеки держави має захистити людину й суспільство від деструктивного інформаційно-психологічного впливу в умовах гібридних (інформаційних) війн.

Інформаційно-психологічний вплив – це вплив на свідомість та підсвідомість особистості, населення з метою внесення змін у їх поведінку і світогляд. За свідченням фахівців, базовими методами інформаційно-психологічного впливу є переконання й навіювання, які розглянемо більш детально.

Так, переконання звернене до власного критичного сприйняття дійсності об’єктом впливу. Воно має певні алгоритми впливу: логіка переконання має бути доступною для інтелекту об’єкта впливу; переконання варто здійснювати, спираючись на факти, відомі об’єкту; переконлива інформація повинна містити узагальнювальні пропозиції; переконання має містити логічно несуперечливі конструкти; факти, що доносяться до об’єкта впливу, повинні мати відповідне емоційне забарвлення [16, с. 11].

Навіювання ж, навпаки, спрямовується на суб’єктів, які некритично сприймають інформацію, і його особливостями є: цілеспрямованість і плановість застосування; конкретність визначення об’єкта навіювання (селективний вплив на певні групи населення з урахуванням їхніх основних соціально-психологічних, національних та інших особливостей); некритичне сприйняття інформації об’єктом навіювання (навіювання засновано на ефекті сприйняття інформації як інструкції до дії без її логічного аналізу); визначеність, конкретність поведінки, що ініціюється (об’єкту необхідно дати інструкцію щодо його конкретних реакцій і вчинків, які відповідають меті впливу) [16, с. 10–11].

Інформація – це вид зброї інформаційно-психологічної війни, вона може бути у вигляді засобу як захисту, так і нападу, її форма залежить від того, чиї ресурс та пропаганда будуть потужнішими. Перевагою цієї війни є практична відсутність людських втрат за рахунок неможливості завдання фізичної шкоди, але вона формує всі необхідні передумови для проведення справжньої війни. Нерідко відсутність кровопролиття та руйнування призводить до певного ігнорування та безпечного ставлення до такої форми війни, що відкриває можливість проведення маніпулятивних технологій агресором. Основним інструментом ведення інформаційно-психологічних війн є інформаційно-психологічна зброя, яка має за мету: викривлення одержуваної керівництвом конкурента (протидіючої сторони) інформації та нав'язування йому неправдивої і беззмістовної інформації, що позбавляє його можливості правильно сприймати події та приймати правильні рішення; психологічну обробку соціальних груп (населення в цілому); ідеологічні диверсії та дезінформацію; підтримання сприятливої громадської думки; організацію масових демонстрацій під помилковими гаслами; пропаганду і поширення неправдивих чуток [16, с. 11; 17, с. 142].

Інформаційно-психологічна зброя може спрямовуватися на придушення, знищення, дезорганізацію, дезорієнтацію, дезінформацію, дезадаптацію об'єкта впливу; вона може порушувати психічне здоров'я, спонукати до спонтанних, немотивованих, агресивних (чи антисоціальних) дій, спричиняти тимчасові чи незворотні зміни у свідомості особистості, а то й повне її самознищення. Цей вид зброї стає самостійним засобом ведення інформаційно-психологічних війн, поширеним способом досягнення певних завдань внутрішньої і зовнішньої політики [17, с. 144].

Висновки. На основі проведеного аналізу наукової літератури можна констатувати, що термін «маніпуляція» означає специфічний вид інформаційно-психологічного впливу. Слід зазначити, що в умовах інформаційного суспільства різноманітні інформаційні технології є невід'ємною складовою здійснення функцій управління суспільством. Об'єктом інформаційно-психологічного впливу є людська свідомість, через це інформаційно-психологічна зброя є дуже небезпечною, оскільки впливає на функціонування і розвиток суспільства, психіку і поведінку населення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шопенгауэр А. Эристика или искусство побеждать в спорах / пер. с нем. Н. Л. д'Андре. Санкт-Петербург, 1900. 71 с.
2. Доценко Е. Л. Психология манипуляции: феномены, механизмы и защита. Москва : ЧеРо : Изд-во МГУ, 1997. 344 с.

3. Шейнов В. П. Психология манипулирования. Минск : Харвест, 2009. 704 с.
4. Никифоров А. Л. Логика. Москва : Весь Мир, 2001. 223 с.
5. Лисанюк Е. Н. Обзор круглого стола: «Рассуждение и убеждение в современных социальных практиках». *Радио.ru: электрон. журн.* 2012. № 7. С. 160–168. URL: wllz.ru/y7.2012.pdf.
6. Невельська-Гордєєва О. П., Нечитайло В. О. «Чорна риторика» як маніпулятивна техніка. *Вісник НЮУ імені Ярослава Мудрого. Серія: філософія, філософія права, політологія, соціологія* : зб. наук.пр. 2021. № 2 (49). С. 81–92. DOI: <https://doi.org/10.21564/2663-5704.49.229781>.
7. Лігачов Н., Черненко С., Іванов В., Дацюк С. Маніпуляції на ТБ : Маніпулятивні технології в інформаційно-аналітичних телепрограмах українського телебачення: моніторинг, рекомендації щодо захисту від впливу та запобігання застосуванню. Принципи відкритої редакційної політики телеканалів. Київ : Телекритика : Інтерньюз-Україна, 2003. 218 с.
8. Грачев Г. В., Мельник И. К. Манипулирование личностью: организация, способы и технологии информационно-психологического воздействия. Москва : Книга по Требованию, 2013. 236 с.
9. Людина і світ : підруч. для 11 кл. загальноосвіт. навч. закл. (рівень стандарту та профіл. рівень) / Назаренко Н. В., Воронянський О. В., Назаренко Г. І., Мануйлов Є. М., Требін М. П. та ін. Харків : Оберіг, 2012. 240 с.
10. Невельская-Гордеева Е. П. Использование софистических ошибок с целью манипулирования сознанием. *Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия: Философия. Культурология. Политология. Социология.* 2014. Т. 27 (66), № 1–2. С. 369–377.
11. Nevelska-Hordieieva O., Panova M., Voitenko D., Melikhova Y. Classification of violations of the first basic logic principle: Judicial, manipulative and comic effects. *Revista Inclusiones.* 2021. Vol. 8, Núm. 1. P. 276–291.
12. Рабле Ф. Гаргантюа та Пантагрюель / пер. зі старофр. А. Перепадя. Київ : Ін-т літ. ім. Т. Г. Шевченка НАН України ; Харків : Фоліо, 2011. 634 с.
13. Getman A., Danilyan O., Dzeban A., Kalinovsky Y., Hetman Y. Information security in modern society: Sociocultural aspects. *Amazonia Investiga.* 2020. Vol. 9, Núm. 25. P. 6–14.
14. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року «Про Доктрину інформаційної безпеки України» : Указ Президента України від 25.02.2017 № 47/2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/47/2017> (дата звернення: 15.06.2021).
15. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 27 січня 2016 року «Про Стратегію кібербезпеки України» : Указ Президента України від 15.03.2016 № 96/2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/96/2016> (дата звернення: 09.06.2021).
16. Історія інформаційно-психологічного протистояння : підручник / Я. М. Жарков, Л. Ф. Компанцева, В. В. Остроухов та ін. ; за заг. ред. Є. Д. Скулиша. Київ : На-

ук.-видав. від. Нац. акад. СБ України, 2012. 212 с. URL: https://mil.univ.kiev.ua/files/8_367228400.pdf (дата звернення: 09.06.2021).

17. Воробйова І. В. Інформаційно-психологічна зброя як самостійний засіб ведення інформаційно-психологічної війни. *Системи озброєння і військова техніка*. 2010. №1 (21). С. 141–144.

REFERENCES

1. Shopengauer, A. (1900). *Eristika ili iskusstvo pobezhdat' v sporakh*. D'Andre, N. L. (Per. s nem.). Sankt-Peterburg [in Russian].
2. Dotsenko, Ye. L. (1997). *Psikhologiya manipulyatsii: fenomeny, mekhanizmy i zashchita*. Moskva: CheRo: Izd-vo MGU [in Russian].
3. Sheynov, V. P. (2009.) *Psikhologiya manipulirovaniya*. Minsk: Kharvest [in Russian].
4. Nikiforov, A. (2001). *Logika*. Moskva: Ves' Mir [in Russian].
5. Lisanyuk, Ye. N. (2012). Obzor kruglogo stola: "Rassuzhdeniye i ubezhdeniye v sovremennykh sotsial'nykh praktikakh". *Zhurnal RATSIO – RATSIO magazine*, (7), 160–168 [in Russian].
6. Nevelska-Hordieieva, O. P., & Nechytailo, V. O. (2021). "Chorna rytoryka" yak manipulyativna tekhnika. *Visnyk NYU imeni Yaroslava Mudroho. Seriya: filosoфиya, filosoфиya prava, politolohiya, sotsiolohiy – Bulletin of the National University Named after Yaroslav the Wise. Series: Philosophy, Philosophy of Law, Political Science, Sociology*, 2(49), 81–92 [in Ukrainian]. DOI: <https://doi.org/10.21564/2663-5704.49.229781>.
7. Lihachova, N., Chernenko, S., Ivanov, V., & Datsyuk, S. (2003). *Manipulyatsiyi na TB: Manipulyativni tekhnolohiyi v informatsiyno-analitychnykh teleprohramakh ukrayinskoho telebachennya: monitorynh, rekomendatsiyi odnosytelno zakhystu vid vplyvu ta zapobihannya zastosuvannya. Pryntsyipy Vidkrytoyi redaktsiynoyi polityky telekanaliv*. Kyiv: Telekrytyka: Intern'yuz-Ukrayina [in Ukrainian].
8. Grachev, G. V., & Mel'nik, I. K. (2013). *Manipulirovaniye lichnost'yu: organizatsiya, sposoby i tekhnologii informatsionno-psikhologicheskogo vozdeystviya*. Moskva: Kniga po Trebovaniyu [in Russian].
9. Nazarenko, N. V., Voronyanskyi, O. V., Nazarenko, H. I., Manuylov, E. M., Trebin, M. P., Panfilov, O. Yu., & Kalinovskiy, Yu. Yu. (2012). *Lyudyna i svit*. Kharkiv: Oberih [in Ukrainian].
10. Nevel'skaya-Gordeyeva, Ye. P. (2014). Ispol'zovaniye sofisticheskikh oshibok s tsel'yu manipulirovaniya soznaniyem. *Uchenyye zapiski Tavricheskogo natsional'nogo universiteta im. V. I. Vernadskogo. Seriya: Filosofiya. Kul'turologiya. Politologiya. Sotsiologiya – Scientific notes of the Tavrichesky National University named V. I. Vernadsky. Series: Philosophy. Culturology. Political science. Sociology*, 27(66) (1–2), 369–377 [in Russian].
11. Nevelska-Hordieieva, O., Panova, M., Voitenko, D., & Melikhova, Y. (2021). Classification of violations of the first basic logic principle: judicial, manipulative and comic effects. *Revista Inclusiones*, 8(1), 276–291.

12. Rable, F. (2011). *Gargantya ta Pantagryuel'*. Perepadya A. (Per. zi starofr.). Kyiv: In-t lit. im. T. H. Shevchenka NAN Ukrainy. Kharkiv: Folio [in Ukrainian].
13. Getman, A., Danilyan, O., Dzeban, A., Kalinovskyy, Y., & Hetman, Y. (2020). Information security in modern society: Sociocultural aspects. *Amazonia Investiga*, 9(25), 6–14.
14. *Pro rishennya Rady natsional'noyi bezpeky i oborony Ukrainy vid 29 hrudnia 2016 roku "Pro Doktrynu informatsiyanoi bezpeky Ukrainy"*: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 25.02.2017 No. 47/2017. (2017). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/47/2017>.
15. *Pro rishennya Rady natsional'noyi bezpeky i oborony Ukrainy vid 27 sichnia 2016 roku "Pro Strarehiii kiberbezpeky Ukrainy"*: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 15.03.2016 No. 96/2016. (2016). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/96/2016>.
16. Zharkov, Ya. M., Kompantseva, L. F., Ostroukhov, V. V., Petryk, V. M., Prysyzhnyuk, M. M., & Skulysh, Ye. D. (2012). *Istoriya informatsiyno-psykholohichnoho protyborstva*. Skulysh, Ye. D. (Ed.). Kyiv: Nauk.-vydav. vid. Nats. akad. SB Ukrainy. Retrieved from https://mil.univ.kiev.ua/files/8_367228400.pdf [in Ukrainian].
17. Vorobyova, I. V. (2010). Informatsiyno-psykholohichna zbroya yak samostiynyy zasib vedennya informatsiyno-psykholohichnoyi viyny. *Systemy ozbroynennya i viys'kova tekhnika – Weapons Systems and Military Equipment*, 1(21), 141–144 [in Ukrainian].

Невельская-Гордеева Елена Петровна, кандидат философских наук, доцент, доцент кафедры философии, Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, г. Харьков, Украина

Нечитайло Валерия Александровна, курсант группы 05-20-02 Института подготовки юридических кадров для Службы безопасности Украины, Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, г. Харьков, Украина

МАНИПУЛЯЦИИ КАК СРЕДСТВО ИНФОРМАЦИОННО-ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО ВОЗДЕЙСТВИЯ В ИНФОРМАЦИОННОЙ ВОЙНЕ

Статья посвящена исследованию основных моментов использования манипуляций массовым сознанием с целью информационно-психологического воздействия в информационных войнах. Манипуляция рассматривается как скрытое воздействие, при котором адресат воздействия вопреки собственной воле совершает действия, необходимые манипулятору. Одной из задач информационной войны является манипулирование общественным мнением. Объектом информационно-психологического воздействия является человеческое сознание, потому что информационно-психологиче-

ское оружие является весьма опасным, поскольку влияет на функционирование и развитие общества, психику и поведение населения.

Ключевые слова: манипуляция, манипулирование, манипулятивная техника, информационная война, информационное пространство, информационно-психологическое воздействие.

Nevelska-Hordieieva Olena Petrivna, PhD in Philosophy, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Philosophy,
Yaroslav Mudryi National Law University, Kharkiv, Ukraine

Nechytailo Valeriia Olexandrivna, cadet group 05-20-02
Institute of Legal Personnel Training for the Security Service of Ukraine,
Yaroslav Mudryi National Law University, Kharkiv, Ukraine

MANIPULATION AS A MEANS OF INFORMATION AND PSYCHOLOGICAL INFLUENCE IN THE INFORMATION WAR

An article devoted to the study of the main points of the use of manipulations of mass consciousness for the purpose of information and psychological impact in information wars. Manipulation is viewed as a latent influence, in which the addressee of the influence, against his own will, performs the actions necessary for the manipulator. One of the tasks of the information war is to manipulate public opinion. The object of information-psychological influence is human consciousness, therefore information-psychological weapons are very dangerous, since they affect the functioning and development of society, the psyche and behavior of the population.

Keywords: manipulation, manipulation, manipulative technique, information war, information space, informational and psychological impact.

